

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การศึกษาการส่งเสริมวินัยให้กับเด็กวัยอนุบาลของผู้ปกครองในชุมชนเกษตรกรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตการศึกษา 11 ได้มีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยดังนี้

1. ความหมายของวินัย
2. ประเภทของวินัย
3. ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเอง
4. คุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง
5. การส่งเสริมวินัย
 - 5.1 การเป็นแบบอย่างของผู้ปกครอง
 - 5.2 การฝึกให้เด็กปฏิบัติ
 - 5.3 การกระตุ้นและการเสริมแรง
 - 5.4 การจัดสภาพแวดล้อม

1. ความหมายของวินัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2539: 881) ได้ให้ความหมายของคำว่า วินัย หมายถึง ระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน

Arthur (1968) กล่าวถึงวินัยว่า การมีวินัยไม่ใช่เป็นการจำกัดอิสรภาพ แต่เพื่อให้อิสระแก่เด็กภายในขอบเขตที่ควบคุมได้

จรรยา ทองถาวร (2530: 213) ได้ให้ความหมายของคำว่าวินัย คือ การสอนเด็กให้มีพฤติกรรมที่ดีเป็นที่ยอมรับของสังคม จุดมุ่งหมาย คือ ทำให้เด็กรู้ว่า พฤติกรรมเช่นไรเป็นที่ยอมรับและไม่เป็นที่ยอมรับ และกระตุ้นให้เด็กได้ประพฤติตามแบบพฤติกรรมนั้นๆ

Brewer (1993) กล่าวถึงความหมายของวินัยว่า วินัยมุ่งหมายเพื่อที่จะนำทางช่วยเหลือให้เด็กสามารถควบคุมพฤติกรรมได้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2535: 3) ได้ให้ความหมายของควมมีวินัย หมายถึง การควบคุม กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกฎ ระเบียบ และวัฒนธรรม รวมไปถึงการประพฤติ ปฏิบัติให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ความที่ละอายและเกรงกลัวต่อการทำบาปถือว่าเป็นผู้มีวินัย

สุธีรัตน์ ศุภวิบูลย์ (2538: 32) ได้สรุปความหมายของวินัยว่า หมายถึง กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นตามแนวคิดของกลุ่มชนให้คนประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้สังคมหรือกลุ่มชนนั้นๆ อยู่อย่างมีความสุขในระเบียบแบบแผน

พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตโต) (2539: 45) ได้กล่าวถึง ความมีวินัย คือ การรู้จักจัดระเบียบชีวิตของตน และรู้จักจัดระเบียบ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ฉันทนา ภาคบงกช และคนอื่นๆ (2539: 114) ได้สรุปความหมายของวินัย หมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540: 16) ได้ให้ความหมายของวินัย คือ คุณลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมที่สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตามระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

นพดล ภวนะวิเชียร(2540: 62)กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัยประกอบด้วย การควบคุม การปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เหมาะสมกับจรรยา มารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม รับประทานอาหารให้ถูกหลักอนามัย ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมูมมาม รักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ให้สะอาดเป็นระเบียบ เรียบร้อย รักษาความสะอาดของสถานที่ ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ มีกิริยาวาจาที่งดงาม ทำดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ปฏิบัติตนได้เหมาะสมแก่บุคคล โอกาส เวลา สถานที่

ลักขณา สกุลลิขเรศสีมา (2542: 280) กล่าวถึงความหมายของวินัยว่า หมายถึง การแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นระเบียบแบบแผน และการแสดงความเชื่อฟังจากผู้ที่ไม่เหนือกว่า และมีกรรมถึง การหักห้ามการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543: 3) ได้กล่าวถึง ความมีวินัย คือ คุณลักษณะของจิตใจ และพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคมเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544: 136) ได้ให้ความหมายถึงคำว่า วินัย คือ ระเบียบปฏิบัติที่เป็นเครื่องรักษาตนและหมู่คณะให้อยู่เป็นปกติสุขทั่วถึงกัน ไม่มีใครประพฤติอะไรให้เป็นที่เดือดร้อนเสียหายแก่ใคร จะเรียกว่าเป็นระเบียบแบบแผนข้อบังคับ ขนบธรรมเนียม ประเพณีของหมู่คณะก็ได้

ความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า วินัย หมายถึง การรู้จักควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ ของสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ประเภทของวินัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537: 4-5) ได้แบ่งวินัยเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจ หรือ การถูกลงโทษเป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจตกอยู่ในภาวะจำยอม ถูกควบคุม
2. วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนขึ้นโดยสมัครใจไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใดๆ และข้อปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม

สำรวจ วรเดชะคง (2534: 28) จำแนกวินัยได้ 2 ประเภท ได้แก่

1. วินัยภายนอก ผู้ที่มีวินัยภายนอกจะมีการแสดงออกซึ่งมองจากภายนอกว่าเป็นการกระทำที่บังเกิดผลดีต่อตนเอง ส่วนรวม และสังคม เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เชื้อพียง และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือข้อตกลง พฤติกรรมที่ปรากฏเป็นผลจากการอบรมสั่งสอน บังคับ หรือ เสริมแรง แต่ผู้ที่มีวินัยภายนอกยังต้องได้รับการดูแลควบคุมอยู่เสมอ มิฉะนั้นอาจไม่ปฏิบัติตามวินัยที่กำหนดไว้
2. วินัยในตนเอง ผู้ที่มีวินัยในตนเอง จะมีการแสดงออกคล้ายกับผู้ที่มีวินัยภายนอก แต่ไม่ต้องถูกควบคุมจากภายนอก เพราะได้รับการแนะนำ หรืออบรมสั่งสอนประกอบด้วยเหตุผลอย่างดี และมีบรรยากาศของความรักความหวังดี ย่อมสามารถควบคุมตนเองได้ทั้งในด้านอารมณ์ และพฤติกรรมของตนเพื่อให้พฤติกรรมเป็นไปตามที่มุ่งหวังและไม่ขัดต่อระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้

ฉันทนา ภาคบงกช และคนอื่นๆ ได้สรุปลักษณะของความมีวินัยจากการสำรวจคุณลักษณะทางวินัยที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ดังนี้

ความมีวินัยเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1. วินัยที่เกิดจากสังคมภายนอกหรือผู้อื่นเป็นผู้ควบคุมให้มีวินัย เป็นการกระทำตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ โดยได้รับการแนะนำ ชี้แนะ บอกรถ้วว สั่งหรือบังคับ เพื่อให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมในสังคม การแนะนำ บอกรถ้วว สั่งหรือบังคับ เพื่อให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมในสังคม การแนะนำ บอกรถ้ววอย่างมีเหตุผลช่วยให้เกิดการปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ นำไปสู่ความเคยชินที่ดีซึ่งเป็นพื้นฐานของจริยธรรมที่จะนำไปสู่การมีวินัยในตนเอง เรียกว่า “วินัยภายนอก”

2. วินัยที่เกิดจากบุคคลผู้นั้นเองเป็นผู้ควบคุมให้เกิดวินัย เป็นการตัดสินใจและเลือกกระทำด้วยความสมัครใจของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความเคยชินที่มีความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อหรือ จริยธรรมในการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

สุธีรัตน์ ศุภวิบูลย์ (2538: 33) ได้สรุปว่าวินัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วินัยในตนเอง (Self – Discipline) หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่บัญญัติหรือกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตาม โดยให้ประพฤติปฏิบัติไปตามแนวทางที่เลือกที่ดี ถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองแล้วจะลดปัญหาในด้านการปกครองนักเรียนได้มาก การควบคุมและปกครองก็สะดวกสบายเพราะตัวเองจะรู้จักความรับผิดชอบในตนเองและในหน้าที่ของตน

2. วินัยส่วนรวมหรือวินัยสำหรับหมู่คณะ (External Authority Discipline) หมายถึง วินัยที่ออกมาจากอำนาจภายนอกเพื่อบังคับให้ส่วนรวมได้ปฏิบัติตามให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น วินัยส่วนรวมจะต้องตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวทางกลางให้ทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้ เช่น วินัยในการเดินแถวกลับบ้าน วินัยในการแต่งกาย เป็นต้น

สรุปได้ว่า วินัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. วินัยภายนอก คือ การกระทำที่เกิดจากการควบคุมจากผู้อื่นหรือกระทำตามกฎระเบียบ ข้อบังคับเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างสงบสุข
2. วินัยในตนเอง คือ การประพฤติปฏิบัติ ที่เกิดจากการรู้จักควบคุมตนเอง เพื่อปฏิบัติตามกฎ ข้อกำหนดของสังคมโดยไม่มีใครบังคับ

3. ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเอง

วินัยในตนเอง มีลักษณะของการแสดงคุณธรรมและมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 2 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Piaget

Piaget (อ้างถึงใน วราภรณ์ รักวิชัย, 2540: 108–109) ได้ศึกษาจริยธรรมของเด็กโดยสังเกตจากการที่เด็กเล่นเกม และอธิบายว่า จริยธรรมแฝงอยู่ในกฎเกณฑ์ต่างๆ ทุกชนิดและการเล่นเกมต่างๆ ของเด็กจะต้องมีกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เป็นระบบซับซ้อนแอบแฝงอยู่ในการเล่นเกมนั้น Piaget ได้อธิบายถึงพัฒนาการทางจริยธรรมที่ได้จากการศึกษา สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมมี 2 ขั้นที่เป็นพื้นฐาน คือ

1) การฝึกหัดตามกฎเกณฑ์ เป็นช่วงอายุก่อน 8 ปี ระยะเวลาเด็กจะยึดกฎเกณฑ์ภายนอก คือ พ่อแม่ ผู้ใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็ก กฎเกณฑ์จะมีลักษณะตายตัว เด็กจะไม่คำนึงแรงจูงใจต่างๆ หรือเหตุของการกระทำโดยแบ่งได้เป็น 4 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 เด็กพยายามทำตาม เลียนแบบอย่างคนอื่นเพราะเด็กยังไม่รู้กฎเกณฑ์

ขั้นที่ 2 เด็กจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง พฤติกรรมจะเกิดจากตนเอง รวมกับการทำตามอย่างของคนอื่นที่เล่นเป็น การเล่นจะมุ่งเอาชนะ

ขั้นที่ 3 เด็กเกิดการร่วมมือในระหว่างผู้เล่น ความสนใจจะอยู่ที่การเล่นตามกฎเกณฑ์ ไม่มุ่งเอาแต่ชนะ

ขั้นที่ 4 เด็กนอกจากจะมีการร่วมมือในการเล่นตามกฎเกณฑ์แล้วยังทำตามกฎเกณฑ์ด้วยความรู้สึกรับผิดชอบเฉพาะตนเอง

Piaget กล่าวว่า การที่เด็กพัฒนาจากการรับกฎเกณฑ์ที่ตายตัวจากอิทธิพลภายนอกมาเป็นกฎเกณฑ์ของตนเองได้ เนื่องจากพัฒนาการทางสติปัญญา ความสัมพันธ์ของกลุ่มเพื่อนและอายุ

2) ความสำนึกในกฎเกณฑ์ เด็กเริ่มมีกฎเกณฑ์ของตนเอง ระยะเวลาพัฒนาการทางจริยธรรมเริ่มก้าวไปสู่ระดับที่มีความคิดเป็นของตนเองในลักษณะของการคิดถึงคุณธรรม คิดถึงเหตุและผลของการกระทำ

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg 's Moral Development Theory)

Kohlberg(อ้างถึงใน พัชรี สนวนแก้ว, 2536: 93 –94)เป็นนักจิตวิทยาที่กำหนดทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมที่มีชื่อเสียง ระบุว่า พัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นลำดับขั้นเช่นเดียวกับพัฒนาการด้านอื่น โคลเบอร์กมีความเชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะต้องเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มจากขั้นแรกก่อน แต่ระยะเวลาในการอยู่ขั้นใดขั้นหนึ่งนั้นจะแตกต่างกันแล้วแต่บุคคลหรือบางคนอาจอยู่ในขั้นที่คาบเกี่ยวกันก็ได้ พัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นเช่นเดียวกับพัฒนาการทางด้านการคิดและเหตุผล กล่าวคือ จะค่อยๆ มีการเปลี่ยนแปลงในการแยกแยะถึงผลดี ผลเสีย แล้วนำไปก่อให้เกิดการจัดระบบใหม่ที่จะนำไปสู่ขบวนการสมดุลย์ของโครงสร้างในที่สุด ขั้นพัฒนาการต่างๆ ประกอบด้วย

1) ระดับการเริ่มมีจริยธรรม(Pre Conventional Level) เป็นระดับก่อนเกณฑ์ (2-10 ปี) เด็กในระดับนี้จะทำตามคำสั่งที่กำหนดว่าดีหรือไม่ดี แต่ส่วนใหญ่จะมองที่ผลของการกระทำว่าได้รับความเจ็บปวดหรือความพึงพอใจและจะทำตามกฎเกณฑ์ที่ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตนกำหนดไว้ เลือกทำพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่คำนึงผลที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น

2) ระดับการมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์และประเพณีนิยม (Conventional Level) เป็นระดับตามกฎเกณฑ์ (อายุ 10–16 ปี) เด็กในระดับนี้ทำตามความคาดหวังของครอบครัวของสังคมหรือของประเทศชาติ โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมา พยายามประพฤติตนเป็นคนดีอยู่ในโอวาทหลีกเลี่ยงความประพฤติที่ผู้อื่นหรือสังคมลงความเห็นว่าไม่ดีเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับ

3) ระดับการมีจริยธรรมของตนเอง (Post Conventional Level หรือ Autonomus) เป็นระดับเหนือเกณฑ์ (อายุ 16 ปีขึ้นไป) เด็กในระดับนี้จะพยายามกำหนดหลักการทาง จริยธรรมที่ต่างจากกฎเกณฑ์ของสังคมหรือกฎต่างๆ ที่ผู้ปกครองวางเอาไว้ กระทำพฤติกรรมตามความเชื่อส่วนตัว ถึงแม้ว่าจะไม่ตรงกับกลุ่มพวกพ้องก็ตาม

การพัฒนาจริยธรรมจะพัฒนาไปตามวัยและการเรียนรู้ จากเงื่อนไขต่อตนเองและสังคมเมื่อโตขึ้น โดย Piaget กล่าวถึงพัฒนาการทางจริยธรรมมี 2 ขั้น คือ เด็กจะยึดกฎเกณฑ์จากภายนอก จากนั้นจึงเริ่มมีกฎเกณฑ์เป็นของตนเอง และ Kohlberg เชื่อว่าในระดับอายุ 2–10 ปี เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึงประโยชน์ของตน จากนั้นจะกระทำตามกฎเกณฑ์เพื่อให้ได้การยอมรับจากผู้อื่นแล้วจึงพัฒนาเป็นการกระทำตามความเชื่อของตน

4. คุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง

สำหรับคุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง มีผู้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ดังนี้

สถาพร จันทศิริโยธิน (2526 อ้างถึง ในกรมวิชาการ, 2542) ได้สรุปไว้ว่าคุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเองประกอบด้วย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีลักษณะมุ่งอนาคต มีความเป็นผู้นำ มีความตรงต่อเวลา มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รู้จักเสียสละและมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและยอมรับการกระทำของตน

ช. ชนบท (2530: 49) กล่าวถึงบุคคลที่มีวินัยในตนเอง มีพฤติกรรมดังต่อไปนี้ ความซื่อสัตย์ทั้งต่อผู้อื่นและตนเอง ความตรงต่อเวลาทั้งที่เกี่ยวกับหน้าที่ที่ต้องกระทำและตรงต่องานส่วนรวม ความอดทนอดกลั้นทั้งที่เกี่ยวกับตัวเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความเสียสละเพื่อส่วนรวมทั้งด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาและความรับผิดชอบทั้งที่เป็นงานส่วนตัวและงานส่วนรวมที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบ

ฉันทนา ภาคบงกชและคนอื่นๆ (2539: 10) สรุปพฤติกรรมของผู้ที่มีวินัยในตนเองประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความตั้งใจจริง มีความสามารถในการควบคุมตนเอง มีความเป็นผู้นำ มีเหตุผล เคารพสิทธิของผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540: 17-18) ได้มีการวิเคราะห์พฤติกรรมที่บ่งชี้ว่ามีวินัยในตนเองดังนี้ คือ การควบคุมตนเองทั้งกาย วาจาและใจ การยอมรับทั้งผลการกระทำของตนเอง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การตรงต่อเวลา ความมีเหตุผล การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นตามกฎเกณฑ์ของสังคมและการเคารพในสิทธิและหน้าที่ของกันและกัน

สุภักดิ์ ไหวหากิจ (2543: 11) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้มีวินัยไว้ดังนี้ ความซื่อสัตย์ตรงต่อเวลา ความอดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่วิตกกังวล มีความตั้งใจจริง มีเหตุผล มีความเป็นผู้นำ เคารพในสิทธิและหน้าที่ของกันและกัน การควบคุมตนเอง การยอมรับผลการกระทำของตนเอง การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น วาจาดี กิริยาดี

ละมัย กาญจนะประโชติ (2534: 10) ได้สรุปลักษณะความมีวินัยในตนเองไว้ว่าประกอบไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ ความซื่อสัตย์สุจริต มีลักษณะมุ่งอนาคต มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีความตรงต่อเวลา เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีความรับผิดชอบ มีความอดทนขยันหมั่นเพียร รู้จักเสียสละและมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ซิดกมล สังข์ทอง (2536: 15) สรุปว่า ลักษณะสำคัญของการมีวินัยในตนเองคือ มีการตั้งเป้าหมาย มีความสามารถควบคุมอารมณ์ สามารถต้านทานสิ่งยั่วยุต่างๆ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม สามารถชะลอการได้รับความพึงพอใจ สามารถคาดหวังผลกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

กรรณิศา สีวลีพันธ์ (2543: 32-33) ได้สรุปถึงลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง ประกอบด้วยลักษณะดังนี้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความตรงต่อเวลา มีความเป็นผู้นำ มีลักษณะมุ่งอนาคต เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคมกำหนดไว้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนขยันหมั่นเพียรและรู้จักเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

คุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเองจากผู้ที่กล่าวถึงข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปว่าผู้มีวินัยในตนเองมีลักษณะดังนี้ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม มีลักษณะมุ่งสู่ออนาคต มีความเป็นผู้นำ ตรงต่อเวลา เชื่อมั่นในตนเอง ขยันหมั่นเพียร เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยอมรับการกระทำของตน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีกิริยา วาจาดี

5. การส่งเสริมวินัย

การปลูกฝังหรือเสริมสร้างความมีวินัยให้กับบุคคลนั้น ควรเริ่มทำตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นวัยที่เจริญงอกงาม เป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไปในอนาคต โดยเริ่มตั้งแต่ครอบครัวที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ, 2539: 1) ซึ่งสอดคล้องกับ รติชน พัทธสิทธิ์ (2543: 128) กล่าวว่า การเริ่มต้นปลูกฝังลักษณะนิสัยของเด็กตั้งแต่เด็กยังอยู่ในวัยปฐมวัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง เพราะช่วงปีแรกของชีวิต นิสัยและเจตคติของเด็กได้ก่อรูปขึ้นและมีผลต่อชีวิตของเด็กในระยะต่อไป

สุนทร เจียรกลาง (2535) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความมีวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนรัฐบาล ในเขตเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู มีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเอง ด้านความรับผิดชอบของเด็ก ผลการวิจัยพบว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเอง ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฉัน ثنا ภาคบงกช และคนอื่นๆ(2539: 80) ได้สรุป แนวทางในการเสริมสร้างวินัย ดังนี้

1. ควรเริ่มต้นส่งเสริมวินัยจากเรื่องที่ทำในชีวิตประจำวัน เช่น การรักษาความสะอาด ให้คุ้นเคยกับการทำตามระเบียบง่าย ๆ เช่น การเคารพสิทธิก่อนหลัง จนเกิดเป็นนิสัยไม่ต้องจ้องใจหรือตั้งใจ ฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น ไม่สร้างมลภาวะ โดยให้เหตุผลแนวคิดเพื่อให้เด็กเข้าใจรับผิดชอบต่อความสุขของตนเอง และสังคม เมื่อวินัยภายนอกเกิดเป็นความเคยชินแล้ว จะช่วยฝึกจิตใจให้มีคุณธรรม มีความยับยั้งชั่งใจ มีหิริโอตตัปปะ เป็นกำลังใจไม่ทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร

2. ควรลดการชี้แนะ บังคับ สั่งสอน และอบรมลงเพราะวินัยที่เกิดจากการควบคุม บังคับจากภายนอกมักไม่ถาวร ควรใช้หลักจิตวิทยาแบบมนุษยนิยม ในการช่วยให้เด็กรู้จักคิด และตัดสินใจด้วยตนเอง สร้างข้อตกลงด้วยตนเอง และปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นวินัยในตนเอง

3. ควรรณรงค์ให้มีการส่งเสริมวินัยโดยใช้สื่อต่าง ๆ ผ่านสื่อมวลชน

4. ทำตนเองให้มีวินัย ทำครอบครัวให้มีวินัย ทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบมีวินัย ทำให้เพื่อนและผู้ใกล้ชิดมีวินัย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของวินัย และประพฤติปฏิบัติอย่างมีวินัย

5. ร่วมมือกับองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ที่เสริมสร้างวินัย

6. การกำหนดวินัย ควรปรับให้ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเป็นธรรม

7. ควรฝึกการทำกิจกรรมกลุ่ม

8. รัฐต้องให้ความสนใจกับปัญหานี้อย่างจริงจังและลงมือกระทำทันที

9. การวิจัยเพื่อเสริมสร้างวินัยควรนึกถึงธรรมชาติและพิจารณาถึงรากฐานของความเป็นไทย

การส่งเสริมวินัยนั้น ควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่เด็ก เพราะเป็นวัยที่กำลังเจริญงอกงาม โดยเริ่มจากการปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ให้เด็กรู้จักคิด ได้ตัดสินใจ และปฏิบัติตามระเบียบนั้นด้วยความเต็มใจ

5.1 การเป็นแบบอย่างของผู้ปกครอง

สุชา จันทรโธม (อ้างถึงใน ลัดดาวัลย์ เกษมเนตรและคณะ, 2539: 18) กล่าวว่า การเป็นแบบอย่างของบิดามารดาด้านพฤติกรรมกรรมวิธีวัย หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดา หรือผู้ปกครองในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และกิจวัตรประจำวันให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม และช่วยเสริมสร้างควมมีวินัยแก่เด็กอย่างสม่ำเสมอ โดยการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้แสดงความคิดเห็นว่า เด็กสามารถควบคุมตนเองได้ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับแบบอย่างที่เด็กเห็น เช่น หากเด็กเห็นผู้ใหญ่ละเมิดกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เด็กจะมีแนวโน้มอยากทำเช่นนั้นด้วย หรือในทางตรงกันข้าม หากเด็กเห็นเพื่อน ๆ ไม่ทำตามคำสั่ง เด็กก็มักจะเลียนแบบไม่ทำด้วย ดังนั้น พ่อแม่จึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักบังคับตนเองให้ทำสิ่งต่างๆ เป็นเวลา ชักชวนให้ลูกรอคอยบางสิ่งบางอย่างด้วยกัน เช่น การรอให้ทุกคนมาที่โต๊ะอาหารให้ครบก่อน จึงค่อยรับประทานพร้อมกัน แม้ว่าจะหิวก็ตาม เด็กจะเรียนรู้ที่จะเลียนแบบในการอดทนรอคอยได้

Bandura (อ้างถึงใน กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2542) กล่าวว่าตัวแบบมีความสำคัญต่อการเรียนรู้มาก เด็กสามารถซึมซับพฤติกรรมต้นแบบมาเป็นของตนเอง เมื่อเด็กเลียนแบบจากพ่อแม่ จากการแสดงออก พฤติกรรม คำพูด แม้แต่ความรู้สึกนึกคิด

รติชน พิรยสร์ (2543) ได้เสนอว่า พ่อแม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกในการสร้างลักษณะนิสัยที่ดี เพราะการเลียนแบบตัวอย่างที่ดี เหมาะกว่าการปลูกฝังโดยการสั่งสอน เพราะเด็กปฐมวัยยังเป็นวัยที่ยังไม่เข้าใจเหตุผล สอดคล้องกับ นิดดา หงษ์วิวัฒน์(2541) ได้กล่าวว่า เด็กเกิดมาต้องการแบบอย่าง การฝึกฝน สิ่งแวดล้อมที่สร้างความคุ้นเคย ความเคยชิน จะนำไปสู่ความจำและสติได้สำนึกเพราะเด็กไม่ต้องการคำสอนมากนัก ไม่ต้องการการจ้ำจี้จ้ำไช เพราะภาษาใดๆ ทั้งปวง ล้วนนำมาสู่ความเข้าใจผิด ความรำคาญ และความเบื่อหน่าย โดยเฉพาะภาษาที่เป็นคำสอน

Doyle (1961 อ้างถึงใน กรรณิศา สีวลีพันธ์ 2543: 53) กล่าวว่า บิดามารดาที่มีวินัยในตนเอง จะเป็นผู้ที่ให้ตัวอย่างแก่ตัวเด็กทั้งในการกระทำ การพูด และความรู้สึก ซึ่งสอดคล้องกับ Jersild (1968) ที่ชี้ให้เห็นว่า บิดา มารดาเป็นผู้มีอิทธิพลในการสร้างวินัยให้กับเด็ก

คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ(2539: 89) กล่าวว่า พ่อแม่ และคนในครอบครัวที่อยู่ใกล้ชิดสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก และเป็นแบบอย่างทีหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรม ตลอดจนจิตใจสำนึกของความเป็นมนุษย์ ปลูกฝังให้เกิดความรักและรู้คุณค่าของชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537: 8) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมขนาดเล็กที่สุดในการหล่อหลอมบุคลิกภาพ และสร้างการเรียนรู้ระหว่างสมาชิก โดยเฉพาะสมาชิกผู้เยาว์ของครอบครัวนั้น ถ้าได้รับการอบรมสั่งสอนจากผู้ปกครองให้รู้จักกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนปฏิบัติ มีความอดทนไม่ทำอะไรตามความพอใจ หรือตามความต้องการของตนตั้งแต่ในวัยแรกๆ ของชีวิต ก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีระเบียบในภายหน้า นอกจากนี้ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างของผู้ปกครอง หรือผู้อาวุโสภายในครอบครัว กรณี การมีวินัยบางประการก็จะยิ่งทำให้สมาชิกผู้เยาว์ของครอบครัว เกิดการเรียนรู้ยอมรับปฏิบัติตามได้ง่ายขึ้น

สักขณา สกุลลิขเรศสีมา (2542: 283) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนของพ่อแม่ในการส่งเสริมวินัยให้กับเด็ก ดังนี้

1. พ่อแม่ควรจะสร้างความเชื่อถือและศรัทธาให้แก่ลูกเสียก่อน
2. พ่อแม่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก
3. การใช้อำนาจโดยการสั่งให้ทำนั้นทำนี้จะไม่เกิดผลดีในการฝึกวินัย ควรใช้กุศโลบายและใช้อำนาจแบบอ่อนโยน
4. การตู่ค่าและตำหนิจะเป็นการใช้อำนาจอย่างไรเหตุผล
5. การออกคำสั่งควรจะเป็นการโน้มน้าวจิตใจในรูปการชักชวน
6. พ่อแม่ไม่ควรขัดแย้งกันเองในการวางกฎระเบียบให้ลูกเห็น หรือสั่งกันคนละที่ที่ไม่เหมือนกัน ควรปรึกษาหารือกันก่อนและหาทางออกร่วมกันได้
7. พ่อแม่ต้องตัดสินใจปัญหาพร้อมกันได้ และบอกให้ลูกรู้ได้เมื่อเกิดความสับสน
8. พ่อแม่ไม่ควรให้เด็กทำอะไรเมื่อเขาไม่พร้อม ซึ่งจะเป็นการริดรอน อิศรภาพของเด็ก
9. เมื่อลูกเริ่มรู้จักคิด ควรส่งเสริมให้เขารู้จักตัดสินใจในความคิดและการกระทำของเขาเอง
10. ให้เด็กได้เล่นกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน วางกฎเกณฑ์ระเบียบของกลุ่มของเขาเอง ทำอะไรด้วยตนเองเมื่ออยากทำ อย่าปิดป้องปฏิเสธจินตนาการของเขาที่ถ่ายทอดให้เราฟัง
11. หาวิธีพูดที่แสดงความเชื่อมั่นในความสามารถและการตัดสินใจของลูก เช่น เมื่อเด็กมาขออนุญาตทำสิ่งใดที่เห็นว่าดี แทนที่จะตอบเพียงคำว่า “ได้” ก็อาจจะบอกไปในทำนองที่ทำให้ลูกตัดสินใจเอง เช่น “ถ้าลูกเห็นว่าดี พ่อให้ลูกเลือกเอาเองก็แล้วกัน” เหล่านี้จะเพิ่มความพอใจกับเด็กมากกว่าคำว่า “ได้” และเพิ่มความเชื่อมั่นในตัวเองให้กับลูก

กฤษณี ภูพัฒน์ (2538) ได้เสนอว่า การส่งเสริมวินัย ผู้ปกครองควรทำเป็นตัวอย่าง เพราะเด็กจะเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ดังนั้น จึงควรทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเห็นเพื่อให้เด็กเป็นไปตามความหวัง ในขณะที่ แรมสมร อยู่สถาพร (2535) กล่าวว่า ผู้ปกครองสามารถปลูกฝังนิสัยระเบียบวินัยให้กับเด็กโดยทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก และควรแสดงตนเป็นผู้เคารพกฎและระเบียบอย่างเคร่งครัด และ กรรณิศา สีวลีพันธ์ (2543: 109) ได้เสนอแนะว่า บิดามารดา ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ควรทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีโดยแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม และควรบอกกฎระเบียบและข้อปฏิบัติอย่างชัดเจน พร้อมทั้งปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสิ่งที่ได้สอนเด็กเพื่อที่เด็กจะได้ไม่สับสน

อุจน์ พูลทวี (2538) ได้ศึกษา บทบาทของครอบครัวในการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 1 พบว่า ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายมีบทบาท 5 ด้านในการส่งเสริมคุณธรรม ของนักเรียนด้านความซื่อสัตย์ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย การประหยัด ความอดทน การตรงต่อเวลา และความไม่รู้จักบทบาท ในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กมีมากที่สุด

การเป็นแบบอย่างให้กับเด็กเพื่อส่งเสริมวินัย ผู้ปกครองควรสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว สร้างความศรัทธา ความเชื่อถือด้วยการประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบ ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม และสอดคล้องกับสิ่งที่ได้สอนเด็ก ไม่ขัดแย้งกันในการวางกฎระเบียบ เพื่อเด็กจะได้ไม่สับสนในการปฏิบัติตาม

5.2 การฝึกให้เด็กปฏิบัติ

Freud (อ้างถึงใน ทิศนาและคณะ, 2536: 66) ได้ย้ำถึงความสำคัญของวัย 5 ปีแรกของชีวิตว่า เป็นวัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต เราเชื่อว่าวัยนี้เป็นรากฐานของพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ การฝึกวินัยให้กับเด็กเล็กควรทำด้วยความรู้สึกของการสร้างแนวทางปรับให้เด็กไปในทิศทางที่ถูกต้องไม่ใช่การลงโทษ การสร้างวินัยในช่วงนี้จะเป็นรากฐานของการทำตามระเบียบที่ตามมา การสร้างวินัยจะต้องค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ ซึมซาบจนกลายเป็นพฤติกรรมในที่สุด และการเล่นเป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้เด็กรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมของเขา การฝึกวินัยเด็กนั้น การให้คำอธิบายและเหตุผลเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องบอกให้เด็กรู้เสมอ เพราะการสร้างวินัยไม่ใช่

เป็นเรื่องที่เกิดโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้บัญญัติขึ้นเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้ในสังคม และเมื่อเด็กทำสิ่งที่ดีหรือมีพฤติกรรมนั้นบ่อยขึ้น (พุมบุญ, 2539: 42-44)

Auerbach (1998) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของรูปแบบการฝึกวินัยของผู้ปกครอง และอารมณ์ของเด็กที่มีต่อความสามารถทางสังคมของเด็กวัยก่อนเรียน เพื่อศึกษาผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมของรูปแบบการฝึกวินัยและอารมณ์ของเด็ก ในครอบครัวอายุ 3 และ 4 ปี พบว่า รูปแบบการฝึกวินัย และอารมณ์ของเด็กมีผลทางตรงต่อความสามารถทางสังคมของเด็ก โดยรูปแบบการฝึกวินัยที่เข้มงวดมีผลทางลบต่ออารมณ์ และความสามารถทางสังคมของเด็ก

ซิดกมล สังข์ทอง (2536: 78) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวินัยในตนเองของวัยรุ่น พบว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นตัวแปรอันดับ 3 ในการทำนายวินัยในตนเองของวัยรุ่น โดยที่การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับวินัยในตนเองของวัยรุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 หมายความว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรัก ความอบอุ่น ให้ความยุติธรรม ให้เหตุผลในการลงโทษ เอาใจใส่ และยอมรับฟังความคิดเห็นจะมีแนวโน้มมีวินัยในตนเองสูง

จิราพร อรุณพูลทรัพย์ (2541) ศึกษาอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อการมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบควบคุมน้อยมีผลต่อการมีวินัยในตนเองของเด็ก โดยเฉพาะเมื่อแยกพิจารณาการเลี้ยงดูระหว่างพ่อและแม่ การเลี้ยงดูจากแม่ในการให้ลูกฟังตนเองเร็ว ช่วยให้เด็กมีวินัยในตนเองสูงด้วย

ผลจากการศึกษาของ Auerbach (1998) ที่ศึกษาอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของรูปแบบการฝึกวินัยของผู้ปกครอง และอารมณ์ของเด็กที่มีต่อความสามารถทางสังคมของเด็กวัยก่อนเรียน พบว่า รูปแบบการฝึกวินัยที่เข้มงวดมีผลทางลบต่ออารมณ์ และความสามารถทางสังคมของเด็ก ซิดกมล สังข์ทอง (2536) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวินัยในตนเองของวัยรุ่น พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีแนวโน้มมีวินัยในตนเองสูง และจิราพร อรุณพูลทรัพย์ (2541) ศึกษาอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อการมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบควบคุมน้อยมีผลต่อการมีวินัยในตนเองของเด็ก และการเลี้ยงดูของแม่ที่ให้ลูกฟังตนเองเร็วจะทำให้เด็กมีวินัยในตนเองสูงด้วย

การฝึกให้เด็กปฏิบัติเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง จะช่วยให้เด็กรู้จักควบคุมความประพฤติ เป็นระเบียบเรียบร้อย ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งที่จะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ในการดำรงชีวิตในสังคม เรียนรู้กฎเกณฑ์การใช้ชีวิตร่วมกัน และทำให้เด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถและช่วยพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง ซึ่งมีผู้เสนอแนวทาง วิธีการ และแนะนำเทคนิคในการฝึกดังนี้

อรวรรณ ชมชัยยา (2538: 58-60) ได้กล่าวถึงการฝึกวินัยให้เด็ก ดังนี้ พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ทั้งหลายมักจะมองการปลูกฝังวินัยด้วยการสร้างกฎเกณฑ์ การดุคำ การเข้มงวด ซึ่งจริง ๆ แล้ววิธีดังกล่าวมักก่อปัญหา พฤติกรรมของเด็กในระยะต่อมา ในทางตรงข้ามสิ่งที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่สามารถเลือกการฝึกวินัยให้เด็กด้วยความรัก เพราะความรักเป็นการพัฒนาวินัยในตนเอง ของเด็ก เป็นอย่างดี ซึ่งการเกิดวินัยในตนเอง ประกอบด้วยความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและต่อผู้อื่น ความเข้าใจ อะไรผิดอะไรถูก รวมทั้งแนวทางเลือกแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งการจะบรรลุในการพัฒนาวินัยอย่างแท้จริง พ่อแม่และผู้ใหญ่จะต้องปฏิบัติตน ดังนี้

1. การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย กล่าวคือ เป็นคนที่สม่ำเสมอ เพราะเด็กเรียนรู้การควบคุมตนเองจากผู้ใหญ่ที่เสมอต้นเสมอปลาย คือ มีความอดทน สามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้โมโหโง้งงเกินขอบเขตรวมทั้งความสม่ำเสมอ ในการกำหนดกฎเกณฑ์ และขอบเขตการแสดงพฤติกรรม พฤติกรรมของเด็กจะสับสนและจะแสดงออกทางลบ ถ้าเขาได้รับการกระทำที่ไม่สม่ำเสมอ ไม่คงเส้นคงวาเพราะไม่รู้ว่าจะไร้อะไรผิด ไร้อะไรถูกอะไรคือความเหมาะสม

2. การสื่อความหมายกับเด็กๆ ให้กระจ่างชัด โดยเน้นการสื่อความหมายให้สอดคล้องกับการกระทำ หรือกล่าวว่ปากกับใจต้องตรงกัน คำสั่งที่เกี่ยวกับเรื่องจริงจึงควรแสดงน้ำเสียงและสีหน้าจริงใจตามไปด้วย นอกจากนี้เด็กเล็กมักต้องการให้ผู้ใหญ่อธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้เขาอย่างชัดเจน โดยยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายให้ง่ายและเป็นรูปธรรม

3. การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็ก พ่อแม่หรือผู้ใหญ่จำนวนมากมักตัดสินพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กเพียงผิวเผิน ไม่ทำการศึกษาดูสาเหตุที่แท้จริง จึงทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดต่อพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกซึ่งนำไปสู่การสะสมปัญหาที่ยากแก่การแก้ไขต่อไป

4. การจับตามองเด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ พ่อแม่และผู้ใหญ่จำนวนมากละเลยพฤติกรรมที่ดีของเด็ก แต่กลับไปสนใจพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และควบคุมพฤติกรรมนั้นจึงดูประหนึ่งเป็นการจับผิด เพราะสนใจแต่พฤติกรรมทางลบ ดังนั้น การสนใจพฤติกรรมทางบวกแล้วชมเชย จะเป็นการเสริมแรง (Reinforcement) ที่ดี ซึ่งเป็นวิธีฝึกวินัยเด็กด้วยความรักอย่างแท้จริง

5. การยึดหลักปลอดภัยไว้ก่อน ธรรมชาติของเด็กที่มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบค้นหาสิ่งต่างๆ บางครั้งอาจเกิดอันตรายต่อเด็กได้ ดังนั้น บทบาทของพ่อแม่และผู้ใหญ่จะต้องทำหน้าที่ป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่แรก ด้วยการจัดสิ่งของให้อยู่ในสภาพที่ไม่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุหรือความไม่ปลอดภัย

6. การตั้งกฎเกณฑ์ที่เข้าใจง่ายและไม่ซับซ้อนเกินไป มนุษย์โดยทั่วไปไม่ชอบกฎเกณฑ์ที่ยุ่มหิมมากมายจนเกินไป โดยเฉพาะเด็กๆ ซึ่งจะต้องใช้กฎเกณฑ์ง่ายๆ ด้วยคำพูดสั้น ๆ ไม่ก็คำการใช้กฎเกณฑ์กับเด็ก ควรบอกให้เขารู้ว่าอะไรที่เราต้องการให้ทำ พร้อมทั้งบอกให้เขารู้ด้วยเช่นเดียวกัน อะไรที่เราไม่ต้องการให้ทำ

7. การดำเนินการตัดไฟเสียแต่ต้นลม การปฏิบัติตนของพ่อแม่ และผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดกับเด็ก จะต้องเป็นไปในลักษณะป้องกันพฤติกรรมที่นำไปสู่ความรุนแรงทางอารมณ์ในภายหลัง พ่อแม่และผู้ใหญ่ต้องคอยสังเกตสภาพการณ์ที่อาจก่อให้เกิดอารมณ์ที่ผันแปรในตัวเด็ก การเฝ้าระวังของพ่อแม่และผู้ใหญ่จะต้องสามารถตัดไฟเสียแต่ต้นลมได้ด้วยการปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลไปยังพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้แต่ต้น

กฤษณี ภูพัฒน์ (2538: 9-10) ได้เสนอการส่งเสริมให้เด็กเกิดวินัยในตนเองมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. ความแน่นอนสม่ำเสมอ ควรกำหนดกิจวัตรประจำวันที่แน่นอน เด็กจะรู้สึกสบายใจถ้าเขารู้กำหนดการที่แน่นอนของตนเองล่วงหน้า เช่น กำหนดเวลารับประทานอาหาร อาบน้ำ เล่น และเวลานอน การตั้งกฎเกณฑ์ต้องคำนึงว่า มีความสำคัญและเด็กสามารถที่จะทำตามได้ เด็กต้องการรู้อย่างชัดเจนว่าผู้ใหญ่ต้องการอะไรจากตนทั้งนี้เพื่อสามารถตัดสินใจได้แน่นอน หากมีการเปลี่ยนแปลงต้องอธิบายเหตุผลว่าเพราะอะไร

2. การชมเชยให้กำลังใจ เด็ก ๆ ต้องการความสนใจและการยอมรับที่สม่ำเสมอจากผู้ใหญ่ ควรบอกให้เด็กรู้ถึงความต้องการอย่างชัดเจน และชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ดี

3. การใช้เหตุผลที่ถูกต้องตามสถานการณ์ เด็กมีความแตกต่างกันและมีพัฒนาการทางร่างกายและอารมณ์แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานการณ์ ก่อนที่จะใช้วินัยแก่เด็ก ต้องพิจารณาว่าเด็กกำลังเหนื่อย ป่วย หิว หรือกำลังไม่สบายใจหรือไม่ หรือบางทีเด็กอาจจะเกินไปกว่าที่จะเป็นไปตามที่คาดหวัง

4. การลงโทษ เพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง อาจทำได้หากการพูดชี้แจงหรือกระทำโดยวิธีต่าง ๆ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ อาจจำเป็นต้องมีการลงโทษ แต่ไม่ควรรุนแรงนัก เช่น การไม่ยอมรับในสิ่งที่เด็กกระทำหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง การงดการปฏิบัติบางอย่าง หรือสิทธิบางประการ การจำกัดบริเวณ หรือการไม่พูดด้วยระยะเวลาหนึ่ง

วราภรณ์ รักวิจัย(2540)ได้เสนอการฝึกให้เด็กเป็นคนที่ระเบียบ และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ฝึกให้แต่งกายให้เรียบร้อย ถูกแบบ และถูกกาลเทศะ
2. กำหนดเวลากิจกรรมและปฏิบัติงานต่างๆ ตามตารางเวลาที่เหมาะสมตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน
3. ฝึกให้รู้จักทำงานอย่างมีขั้นตอน และรับผิดชอบต่องานที่ทำจนสำเร็จโดยไม่ทอดทิ้งงาน
4. ฝึกให้เก็บของตกหล่นทุกครั้ง
5. เวลาหยิบของจากที่ใด ต้องให้นำมาเก็บไว้ที่เดิม เมื่อใช้เสร็จแล้ว
6. ฝึกให้เก็บของให้ถูกต้องในที่ที่ของนั้นควรจะอยู่
7. ฝึกให้ดูแลสิ่งของต่างๆ ของตนเอง เช่น เสื้อผ้า ของเล่น เก็บและรักษาให้อยู่ในที่ที่ถูกต้อง และเรียบร้อยอยู่เสมอ

Valett (1986: 109) ได้เสนอวิธีการที่พัฒนาการฝึกระเบียบวินัยของเด็ก เพื่อเป็นคู่มือปฏิบัติสำหรับครูและผู้ปกครอง ซึ่งจะช่วยในการปรับปรุงการอบรมด้านวินัยของเด็ก ๆ และวิธีการปฏิบัติต่อเด็ก ให้ประสบความสำเร็จทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน ดังนี้

1. ทำความเข้าใจในประสิทธิภาพของวินัย
2. พิจารณาความต้องการและความสนใจของเด็ก
3. กำหนดวัตถุประสงค์และความคาดหวัง ในการปฏิบัติตามวินัย
4. สร้างกฎ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามวินัย
5. วางแผนและคาดคะเน ผลที่จะได้รับ
6. การให้คำปรึกษาหารือ ร่วมมือ ในการปฏิบัติตน ตามวินัยที่ได้วางกฎเกณฑ์ไว้
7. การบันทึกพฤติกรรมของเด็กที่ปฏิบัติตนตามวินัย
8. การให้รางวัลจากผลของการปฏิบัติตามวินัยที่ถูกต้อง
9. การแสดงให้เห็นผลของการไม่ปฏิบัติตามวินัยที่กำหนดไว้
10. การประเมินผลที่ได้ปฏิบัติตามทั้งหมดเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

นางพางา ลิ้มสุวรรณ (อ้างถึงใน อุทุมพร พรายอินทร์, 2542: 16) ได้กล่าวถึงการตั้งกฎเกณฑ์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พ่อแม่ ครู ผู้ปกครอง จำเป็นต้องวางกฎเกณฑ์ในการปกครองไว้เพื่อความมีระเบียบและมีวินัยในตัวเด็ก หลักของการตั้งกฎเกณฑ์ ได้แก่

1. กฎเกณฑ์ต้องสื่อเจตนาไปในทางบวก เช่น "ถ้าลูกทำการบ้านเสร็จแม่จะให้ดูโทรทัศน์" เพราะการตั้งกฎเกณฑ์ที่สื่อเจตนาไปในทางลบ จะเป็นคำพูดที่ทำทนายทำให้เด็ก เกิดอาการลงดีกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง แต่ถ้ากฎเกณฑ์ที่สื่อเจตนาไปในทางบวก จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อเด็ก และกระตุ้นให้เด็กอยากทำงานให้สำเร็จลุล่วงได้ดี
2. กฎเกณฑ์ต้องแสดงถึงลักษณะพฤติกรรมและแสดงให้เห็นลำดับเหตุการณ์ที่ตามมา เช่น "ลูกต้องทำการบ้านให้เสร็จก่อน แล้วจึงมาดูโทรทัศน์" แต่ไม่ควรตั้งกฎเกณฑ์ว่า "ลูกต้องทำการบ้านก่อน แล้วแม่จึงจะให้ดูโทรทัศน์" เพราะเด็กจะเกิดความรู้สึกว่า พ่อแม่ ผู้ปกครอง ใช้คำสั่งหรืออำนาจบังคับให้ตนทำงานจึงเกิดความรู้สึกต่อต้านในใจ หรือทำแบบไม่เต็มใจ
3. กฎเกณฑ์ต้องชัดเจนและปฏิบัติตามได้ง่ายเพื่อให้เด็กเข้าใจว่าเมื่อตนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ต้องรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ และจะต้องปฏิบัติแก้ไขให้ถูกต้องได้อย่างไร
4. กฎเกณฑ์ต้องเหมาะสมกับอายุของเด็กที่สามารถทำได้ด้วย เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง ถ้าเด็กไม่สามารถทำได้
5. กฎเกณฑ์ต้องกะทัดรัด ไม่ควรจะให้เยิ่นเย้อ เพราะเด็กไม่สามารถจำประโยคที่ยาวๆ หรือจับใจความทั้งหมดได้

กฎเกณฑ์ควรให้เด็กเลือกเองบ้างในบางเรื่อง เพื่อที่จะได้รับความร่วมมือจากเด็กมากกว่า ไม่เปิดโอกาสให้เลือก แต่ต้องคำนึงด้วยว่า ถ้าพ่อแม่ ครู ผู้ปกครอง ยอมให้เด็กต่อรองในกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นไว้บ่อย ๆ จะทำให้กฎเกณฑ์ในการปกครองนั้น ไร้ความหมาย เพราะเด็กจะหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติ และจะส่งผลให้กฎเกณฑ์ข้ออื่น ๆ ไร้ผลด้วย

จอม ชุมช่วย (2542: 121) ได้กล่าวถึงเทคนิคการฝึกวินัย ดังนี้

1. การเริ่มต้นด้วยความสัมพันธ์ที่ดี พ่อแม่ต้องตระหนักถึงเวลาและความสัมพันธ์ของพ่อแม่กับลูกก่อน พ่อแม่ควรมีเวลาสร้างความสัมพันธ์และสนุกสนานกับลูกสม่ำเสมอ นั่นคือ ทั้งพ่อแม่และลูกเองจะเริ่มมั่นใจในความรักและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เด็กมีแนวโน้มที่จะทำเป็นคนที่เขารักพอใจและชื่นชมเขาอยู่แล้ว
2. คำสั่งที่กระชับ ชัดเจนและหนักแน่น ประการสำคัญต่อมาคือ คำสั่ง พ่อแม่ควรทำให้ลูกทราบว่าคำสั่งของพ่อแม่เป็นสิ่งสำคัญ ลูกควรทำตาม ไม่จำเป็นต้องอธิบายลูกยืดเยื้อ เพียงแต่พ่อแม่ตระหนักทุกครั้งว่าเรามีเหตุผลก็พอแล้ว คำสั่งควรสั่งสั้นๆ กระชับ ชัดเจนและหนักแน่น ไม่ควรสั่งคล้ายบ่น ขอร้องและไม่เอาจริง หากลูกๆไม่ทำตาม ควรให้เขาเรียนรู้ว่าเขาจะไม่ได้ใน

สิ่งที่ต้องการ หรือไม่ได้ทำในสิ่งที่อยากจะทำต่อไป บางครั้งเด็กอาจจะร้องไห้ กระตืบเท้าหรือ มีพฤติกรรมรุนแรงขึ้น นั่นเป็นสิ่งที่คาดการณ์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพ่อแม่ที่เริ่มเอาใจจริงเอาใจ ในระยะแรกๆ แต่หากพ่อแม่เอาใจจริง สม่่าเสมอ เด็กๆ จะค่อยๆ เรียนรู้และปรับตัวในที่สุด

3. กิจกรรมประจำวันที่เป็นเวลา การฝึกวินัยนอกจากการใช้คำสั่งที่มีประสิทธิภาพแล้ว การทำอะไรเป็นเวลา มีกิจกรรมที่ชัดเจนและร่วมกันทำด้วยกันของพ่อแม่ลูกก็จะช่วยได้มาก เช่น ถึงเวลากินข้าว ทุกคนกินพร้อมกัน ถึงเวลาทำการบ้าน พ่อคอยดูแลลูก แม้อ่านหนังสือหรือทำงานของแม่ไปด้วยในบริเวณใกล้เคียงกัน

การเสริมสร้างวินัยไม่ใช่เรื่องง่ายแต่ก็ไม่ยากจนเกินไปด้วย ความรักและความสัมพันธ์ที่ดีของพ่อแม่ลูกเป็นพื้นฐานสำคัญ การเป็นตัวอย่างที่ดีเป็นองค์ประกอบเสริม และเด็กๆ จะเรียนรู้โดยตรงจากการเอาใจจริงเอาใจผ่านกิจวัตร งาน การเล่นและบรรยากาศต่างๆ ในครอบครัวจนกลายเป็นวินัยในตนเองในที่สุด

การส่งเสริมวินัยให้กับเด็กด้วยการฝึกให้เด็กปฏิบัติ ควรฝึกเด็กโดยเริ่มจากความรัก การสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว มีความเสมอต้นเสมอปลายในการปฏิบัติ สื่อความหมายให้สอดคล้องกับการปฏิบัติ อธิบายเหตุผลง่ายๆ เด็ก คึกซาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาทางพฤติกรรมของเด็ก ให้ความสนใจกับพฤติกรรมที่ดีของเด็ก กำหนดเวลาในการทำกิจกรรมและปฏิบัติงานต่างๆ ตามความเหมาะสม ฝึกให้เด็กทำงานอย่างมีขั้นตอนและทำงานให้สำเร็จโดยไม่ทอดทิ้งงาน การสร้างกฎเกณฑ์ที่เข้าใจง่าย ส่อเจตนาในทางบวก กฎเกณฑ์ต้องมีความกระชับ ชัดเจน ปฏิบัติตามได้ง่าย เหมาะสมกับความสามารถที่เด็กทำได้ และแสดงให้เห็นผลของการไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้

5.3 การกระตุ้นและเสริมแรง

การเรียนรู้ของเด็กขึ้นอยู่กับประสบการณ์ตรงที่เด็กได้รับจากสิ่งแวดล้อม โดยการกระทำ การสัมผัส รับรู้ และการได้เห็นซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีความสำคัญในการเสริมสร้างบุคลิกภาพของเด็กก่อนวัยเรียน (เด็กปฐมวัย) ดังนั้นผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดจึงใช้การเสริมแรงในการกำหนดพฤติกรรมของเด็ก เพื่อจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมในทางดีคงอยู่ต่อไปอีกนาน และต้องให้ทันทีที่เด็กแสดงพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่พอใจในระยะแรกๆ ต้องให้ทุกครั้ง และพอนานๆ ไป ค่อยๆ ห่างออกไป เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมนั้นเป็นนิสัย (วารสารณ์ รักรวิชัย, 2540 : 115)

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (อ้างถึงใน สันหพัฒน อรุณธำรี, 2539) ได้กล่าวถึงการเสริมแรงในทางบวกว่า การแสดงความรัก การยอมรับกอดจูบ การยิ้ม หัวเราะ ชมเชย ให้ความสนใจในตัวเด็ก ให้รางวัลเมื่อเด็กทำพฤติกรรมที่ดี มีระเบียบวินัย จะเป็นกำลังใจที่ทำให้เด็กทำพฤติกรรมนั้นบ่อยเข้า ในทางตรงกันข้าม หากไม่ชมเชย หรือให้รางวัลกับเด็ก แต่ใช้วิธีเฉยเมย หรือแสดงท่าทีเย็นชา กับสิ่งที่เด็กทำ จะส่งผลให้เด็กทำพฤติกรรมนั้นน้อยลง หรือค่อยๆ หยุดทำพฤติกรรมนั้นในที่สุด

รติชน พิทยสถ์ (2543) กล่าวว่า การให้แรงเสริมกับลูก เมื่อลูกแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น ให้การยกย่อง ชมเชยให้กำลังใจ ให้ลูกได้แสดงพฤติกรรมนั้นๆ เป็นประจำ จนเกิดเป็นลักษณะนิสัยที่ดี

ลักขณา สกุลลิขเรศสีมา (2542: 93-96) ได้เสนอ การให้รางวัลและการลงโทษนั้นเป็นแรงเสริม (Reinforcement) อย่างหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กอย่างมาก

1. การให้รางวัล (Rewards) รางวัลเป็นแรงเสริมบวก (Positive Reinforcement) คือ เป็นแรงเสริมที่ให้ผลดีต่อการเรียนรู้ของลูกอย่างหนึ่ง รางวัลมีทั้งรางวัลทางใจและวัตถุ

1.1 รางวัลทางใจ (Intrinsic Rewards) เมื่อเด็กได้ทำสิ่งใดสำเร็จแล้วได้รับคำชมเชยหรือความชื่นชมจากผู้อื่นก็เกิดความรู้สึกภูมิใจในตัวเองขึ้นเรียกว่าได้รับรางวัลทางใจ การให้รางวัลทางใจนั้น ถ้าเราสามารถให้สัมพันธ์กับการเรียนรู้ของเด็กจะเป็นประโยชน์อย่างมาก ในการกระตุ้นให้เด็กฝึกหัดต่างๆ การชมเชยนั้นเป็นการให้รางวัลทางใจอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ใหญ่อาจทำได้โดยไม่ต้องเสียวัตถุสิ่งของใดๆ เป็นของกำนัล แต่การชมเชยที่ดีนั้นก็เป็นการประจบประแจงที่ผู้ใหญ่ต้องเรียนรู้ด้วย ในการดูแลชมเชยเด็กนั้นผู้ใหญ่ ควรจะทำดังนี้

1) การชมเชยควรชมในเรื่องความสำเร็จ ไม่ใช่ชมเรื่องบุคลิกภาพ

2) การชมที่ใช้คำพูดแสดงถึงคุณค่าของความพยายาม ความสำเร็จในงาน ความคิด จะทำให้เด็กเข้าใจถึงสิ่งที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวเขาได้ดี และรู้คุณค่าของตัวเองโดยที่เราไม่ต้องบอก

1.2 รางวัลทางวัตถุ (Extrinsic Rewards) คือรางวัลที่เด็กได้รับภายนอกเป็นวัตถุ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้หรือการกระทำความดีของเด็ก การควบคุมการเรียนรู้โดยการให้รางวัลนั้น อาจมีผลเสียได้ถ้าการกระทำในทางที่ไม่ถูกต้อง ในกรณีที่รางวัลทางวัตถุไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่การเรียนรู้ ซึ่งได้แก่รางวัลที่ได้จากผู้ใหญ่ทำนองเป็นสินบนทำให้เด็กทำตามคำสั่ง เพราะเห็นแก่รางวัลมากกว่าที่จะทำงานนั้นเพราะใจอยากทำ ซึ่งจะเป็นการเพาะนิสัยให้เด็กนึกเสมอว่าฉันทำสิ่งนั้นแล้วฉันจะได้อะไร เด็กจะกลายเป็นคนที่ไม่มีความสนใจ ไม่เชื่อเพื่อพ่อแม่แก่คนอื่น ถ้าจะมีก็คิดถึงแต่แล้ว

ว่าตัวเองจะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า ซึ่งมีส่วนสร้างนิสัยที่ไม่พึงปรารถนาในสังคมได้ นอกจากนี้รางวัลยังก่อให้เกิดการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันทำให้คนที่ไม่ได้รางวัลรู้สึกถูกลดโทษทางอ้อม

2. การลงโทษ (Punishment) วิธีการลงโทษ สำหรับเด็กวัยก่อนเรียน ควรมีวิธีการลงโทษดังนี้

- 1) ในขวบปีแรกไม่ควรมีการลงโทษใดๆ กับเด็ก
- 2) การลงโทษ เด็กอายุ 2-3 ปี ควรอธิบายให้เด็กเข้าใจด้วยว่า เขาทำสิ่งนั้นแล้วจะเกิดอะไรขึ้น
- 3) ถ้าเด็กโศกโศกที่จะเข้าใจอะไรได้อาจใช้วิธีตีมือในสิ่งที่เขาทำลงไป
- 4) การลงโทษโดยการใช้วิธีการตัดสิทธิบางอย่าง และให้เด็กทราบถึงเหตุผลในการตัดสิทธินั้น
- 5) บางครั้งการแสดงสีหน้าไม่พอใจของแม่ ก็เป็นการลงโทษที่เพียงพอแล้วสำหรับเด็ก
- 6) รูปแบบการลงโทษควรสัมพันธ์กับสิ่งที่เขาทำ เช่น ถ้าเด็กเล่นจนไม่ยอมรับประทานอาหารเย็นหรือมาช้า ครั้งแรกอาจตักเตือนก่อน ต่อมาถ้าทำผิดอีกอาจจะลงโทษโดยไม่เหลืออาหารเย็นไว้ให้
- 7) การทำโทษด้วยการตีหรือการทำร้ายร่างกายนั้นไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นนัก เพราะเราอาจหาวิธีการลงโทษด้วยวิธีอื่นได้ดีกว่า
- 8) การดูว่า การพูดกระทบหรือดูแคลน จะทำให้เด็กรู้สึกว่าตนไร้ความสามารถ รู้สึกผิด ขายหน้าและอาจรู้สึกว่ามีใครรัก จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรอย่างยิ่ง
- 9) ถ้าเด็กยอมรับสารภาพต่อความผิดที่ได้ทำลงไป การลงโทษก็ไม่ควรกระทำรุนแรง และครั้งต่อไป เด็กจะได้กล้าสารภาพอีก
- 10) การลงโทษใดๆ ควรทำด้วยความสุซุ่มเยือกเย็น อย่าทำการลงโทษขณะที่จิตใจกังวลหรือยุ่งเหยิง
- 11) เมื่อทำการลงโทษเด็กแล้วไม่ควรเอาความผิดอันนั้นมาพูดซ้ำให้เด็กฟังอีก หรือนำมาพูดต่อหน้าคนอื่น ควรปล่อยให้เลยผ่านไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น
- 12) การลงโทษนั้นจะไร้ประโยชน์ ถ้าหากผู้ใหญ่ไม่อธิบายถึงเหตุผลในการห้ามไม่ให้เด็กกระทำสิ่งต่างๆ

Miller (1984 อ้างถึงใน สมจินต์ สุวรรณวงศ์, 2542) ได้ศึกษาความแตกต่าง การลงโทษ การฝึกวินัย พบว่า ลักษณะการปฏิสัมพันธ์ของแต่ละบุคคล สิ่งแวดล้อม กิจกรรมประจำวัน และความคาดหวังส่วนบุคคล มีผลต่อพฤติกรรมเด็ก

นางพางา ลิมสุวรรณ (อ้างถึงใน อุทุมพร พรายอินทร์, 2542: 15-18) ได้กล่าวถึง การให้รางวัลนั้นมีจุดประสงค์ เพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในผลของการกระทำและอยากจะทำพฤติกรรมให้ดีขึ้น การให้รางวัลนี้ไม่ได้มีความหมายเฉพาะการให้สิ่งของเท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงการให้รางวัลทางใจด้วย เช่น ความสนใจ การกอดรัด การหอมแก้ม เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้สร้างความพึงพอใจและมีความหมายต่อเด็กมากกว่าของเล่นที่มีราคาแพง

ในกรณีที่ให้รางวัลเป็นสิ่งของ พ่อแม่ ครู ผู้ปกครองควรเป็นผู้เลือกของรางวัลไม่ควรให้เด็กเข้ามาควบคุมหรือขอ และไม่มีการสัญญาล่วงหน้า รางวัลที่ให้ต้องเลือกให้เหมาะสมกับเพศ อายุ และความสนใจของเด็ก เพื่อเป็นรางวัลที่มีค่าสำหรับเด็กจริงๆ นอกจากนี้ไม่ควรให้รางวัลพร่ำเพรื่อ แต่ควรให้ในกรณีที่เด็กกระทำความดีจริงๆ เพราะจะเป็นการสร้างนิสัยที่ไม่ดีให้กับเด็ก เด็กจะไม่มี ความผูกพันกับความพยายามที่จะกระทำดี แต่จะเรียกร้องเอารางวัลเพื่อการทำดี หรือทำดีเพื่อหวังผลรางวัล ไม่ได้กระทำความดีเพราะความตระหนักหรือเห็นความสำคัญของการทำดีทั้งนี้เพราะการให้รางวัลเป็นการยืนยันให้เด็กรู้ว่า พฤติกรรมที่เด็กทำนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครองชอบ อยากให้กระทำต่ออันเป็นการให้แรงเสริมหรือแรงผลักดัน แต่เมื่อพฤติกรรมนั้นๆ เด็กปฏิบัติจนกลายเป็นนิสัยแล้วก็ไม่มีความจำเป็นต้องให้รางวัลอีกต่อไป เพราะเป็นหน้าที่ที่เด็กต้องกระทำและรับผิดชอบ

การให้คำชมเป็นการให้รางวัลวิธีหนึ่งแต่จะต้องใช้อย่างมีกฎเกณฑ์และะมัดระวัง มิฉะนั้นคำชมจะไร้ผล โดยควรชมเฉพาะเมื่อเด็กพยายามทำบางสิ่งบางอย่างและสามารถทำได้สำเร็จ ซึ่งมีหลักในการชมดังนี้

1. ควรชมที่ผลงานโดยไม่ประเมินบุคลิกภาพหรือนิสัยใจคอของเด็ก เพราะถ้าชมที่ตัวเด็ก เด็กจะเกิดความรู้สึกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครอง กำลังคาดหวังในตัวเขา
2. การชมจะต้องไม่เป็นการสอนหรือการแนะนำ เพราะเด็กจะเกิดความรู้สึกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครอง หวังผลจากตัวเขามากเกินไป เด็กบางคนอาจจะเกิดความเครียด กลัวว่าจะทำได้ไม่ดีเท่าเดิม
3. ในบางครั้งอาจพูดชมในทำนองที่เห็นอกเห็นใจเด็กก็ได้ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีคนอื่นเห็นใจ

การทำโทษ เด็กทุกคนไม่มีใครต้องการการกระทำผิด แต่ความผิดมักเกิดจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในบางครั้งการเรียนรู้อาจประสบกับความผิดพลาดได้ ความผิดพลาดเป็นบทเรียนที่ดีที่สุดให้กับเด็กอยู่แล้ว ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ควรทำโทษเด็กอีก เพราะการทำโทษไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็ก หากเพียงแต่ยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่ต้องการของเด็ก

ในขณะนั้นเท่านั้น การทำโทษที่ต็ดลิตธิ์บางอย่ง เช่น ไม่ให้ออกนอกบ้าน ไม่ให้ดูโทรทัศน์ ไม่ให้ไปเที่ยว ฯลฯ ก็ถือว่าเป็นการทำโทษเช่นกัน สิ่งทีควรคำนึงถึงในการทำโทษเด็ก ได้แก่

1. การทำโทษทันทีที่เด็กแสดงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ เพื่อให้เด็กสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ระหว่างพฤติกรรมที่เด็กได้กระทำลงไปกับการลงโทษได้
2. การบอกเหตุผลของการทำโทษให้เด็กทราบทุกครั้ง เพื่อให้เด็กเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการถูกทำโทษกับพฤติกรรมที่เด็กได้กระทำลงไปกับการลงโทษได้
3. การไม่ทำโทษจนเกินกว่าเหตุ ควรทำโทษให้เหมาะสมกับความผิดหรือสัมพันธ์ระหว่างการถูกทำโทษกับพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งชี้แนวทางที่ถูกต้องให้ด้วย เพราะถ้าทำโทษมากกว่าเหตุจะทำให้เด็กขาดกลัว ระวัง และต่อต้านมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ไม่ควรทำโทษอย่างพร่ำเพรื่อ เพราะจะทำให้เด็กเคยและไม่เชื่อฟัง
4. การทำโทษควรทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่ ผู้ปกครองเพราะจะทำให้เด็กเกิดความไม่แน่ใจในการสอนหรือการอบรมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
5. เมื่อทำโทษไปแล้วต้องต็ดแรงเสริมทางบวกออกให้หมด โดยไม่แสดงความสงสารหรือหาสิ่งอื่นมาชดเชยเป็นอันขาด เพราะถ้าทำโทษแล้วให้แรงเสริมทางบวกกับเด็กก็จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กกระทำผิดอีกในวันข้างหน้า

Diana (1987) ได้ทำการวิจัย เรื่อง An Investigation of the Relationship Between Reported Parent Discipline Behaviors and Personal, Familial, Demographic, Social and Recalled Childhood Discipline Experiences เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมด้านวินัย 15 ประการที่ผู้ปกครองรายงานว่าใช้กับเด็กและตัวแปรอื่นๆ ซึ่งมีส่วนสร้างคุณลักษณะต่างๆ พฤติกรรมส่วนตัว ครอบครัว สังคม และพฤติกรรมทางวินัยของผู้ปกครองที่เคยประสบในวัยเด็ก งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ วิธีการดำเนินการวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครอง จำนวน 284 คน เป็นบิดา 102 คน มารดา 182 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบวัดระเบียบวินัยของบิดามารดา ซึ่งนำมาใช้กับร่วมรุ่นกับบุตร(Investigation Parental Discipline) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ผลการวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมด้านวินัยที่ผู้ปกครองรายงานว่าใช้กับเด็กนั้นสัมพันธ์กับประสบการณ์ของการถูกควบคุมเรื่องวินัย เมื่อสมัยที่ผู้ปกครองยังเป็นเด็ก
2. ปัจจัยที่สำคัญในเรื่องพฤติกรรมด้านวินัยที่ผู้ปกครองใช้กับเด็ก คือ การที่ผู้ปกครองนั้นได้รับประสบการณ์ในวัยเด็ก

3. มารดาที่มีประสบการณ์ถูกควบคุมวินัยอย่างเข้มงวดกวดขัน และได้รับการลงโทษทางวินัยที่รุนแรง รายงานว่าตนไม่เคยใช้วิธีการในรูปแบบที่ตนเองเคยประสบมาในวัยเด็กกับบุตรตนเลย

4. มารดาที่รายงานว่าตนถูกควบคุมทางด้านวินัยอย่างเข้มงวดกวดขัน และได้รับการลงโทษทางวินัยที่รุนแรงในวัยเด็ก จะมาจากครอบครัวที่ไม่มีความสุข

การกระตุ้นและการเสริมแรงเป็นการกำหนดพฤติกรรมของเด็ก ผู้ปกครองควรให้การเสริมแรงทันทีเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ดี ด้วยการแสดงความรัก ให้การยอมรับ กอด จูบ ยิ้ม หัวเราะ ยกย่อง ชมเชย ให้รางวัล จะเป็นกำลังใจและกระตุ้นให้เด็กกระทำพฤติกรรมดีเป็นประจำจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยดี และเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ผู้ปกครองควรลงโทษทันที เช่น การตัดสิทธิบางอย่าง แสดงสีหน้าไม่พอใจ การลงโทษนั้นผู้ปกครองควรบอกเหตุผลของการทำโทษทุกครั้ง เมื่อเด็กสารภาพผิดการลงโทษไม่ควรรุนแรง ไม่ทำโทษจนเกินเหตุ และควรชี้แนวทางที่ถูกต้องให้กับเด็ก ไม่ทำโทษด้วยอารมณ์ การลงโทษควรสัมพันธ์กับสิ่งที่เด็กทำ ไม่ควรลงโทษเด็กด้วยการตี ทำร้ายร่างกาย และไม่ควรรดูว่า พุดกระทบดูถูกดูแคลนเด็ก ดังนั้นพ่อแม่ ผู้ปกครองควรเลือกวิธีการที่เหมาะสม และระมัดระวังในการใช้เพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาต่อไป

5.4 การจัดสภาพแวดล้อม

องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางบ้าน มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตเด็ก ซึ่งสภาพแวดล้อมทางบ้านนี้หมายรวมถึง สถานที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์ของบุคคลภายในครอบครัว ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับตัวเด็กมาตั้งแต่เล็กจนโต และสิ่งเหล่านี้เองมีอิทธิพลต่อจิตใจของเด็กเป็นอย่างมากในอันที่จะเพาะนิสัย บุคลิกภาพ ทัศนคติต่อสิ่งต่างๆรอบตัวของเด็ก ดังนั้นเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้านต่างกัน จึงได้รับการปลูกฝังสิ่งต่างๆ เหล่านี้มาต่างกัน อันมีผลให้เด็กมีจิตใจ อารมณ์ และบุคลิกภาพแตกต่างกันด้วย (สุรีพร กุลนาม, 2534: 11)

สภาพที่อยู่อาศัย บ้านเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอันยิ่งใหญ่ต่อความมีวินัยในตนเองของเด็ก เนื่องจากเป็นสถาบันแห่งแรกที่เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและได้ใกล้ชิดเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่าสถาบันใดๆ บรรยากาศและสภาพบ้านที่เป็นระเบียบ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่ดีย่อมจะสร้างความเคยชินในการประพฤติปฏิบัติและการสร้างค่านิยม ความมีวินัยที่ดีให้กับผู้อยู่อาศัย (ชัยณรงค์ หลายสุทธิสาร, 2532: 42)

ญิบฟัน พรหมโยธี (2517 อ้างถึงใน ชัยณรงค์ หลายสุทธิสาร, 2532) ได้กล่าวถึงสภาพที่อยู่อาศัยของการสันตนาการ ครอบครัวและความเป็นสัดส่วนของสมาชิกในครอบครัวสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ควรมีอย่างน้อยห้องใหญ่ 1 ห้องที่จัดให้มีกิจกรรมทางสังคมได้ จะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวใกล้ชิดสนิทสนม รักใคร่และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
2. ควรมีที่ใดที่หนึ่งซึ่งสมาชิกในครอบครัวมีอิสระที่จะใช้เป็นที่ทำงานอดิเรก อาจเป็นที่ระเบียง ใต้ถุนบ้านหรือห้องใดห้องหนึ่งในบ้านก็ได้ เพราะการเพลิดเพลินอยู่กับงานอดิเรกจะทำให้คนลืมความกังวลและงานยุ่ง
3. ควรมีที่ให้สมาชิกกลับไปอยู่เงียบๆ ตามลำพังได้ โดยใช้เป็นที่พักผ่อน อ่านหนังสือ ทำงานที่ต้องใช้สมาธิ และเป็นທີ່ที่เก็บสมบัติส่วนตัวได้ การอยู่กันอย่างแออัด อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวตึงเครียดขึ้นได้

สุมาลี สังข์ศรี (2521: 30) ได้ให้ความเห็นว่า ถ้าบ้านดีถูกสุขลักษณะ ผู้อาศัยก็จะมีสุขภาพดีทั้งทางกาย และจิตใจ เด็กก็เช่นเดียวกัน ถ้าเขาได้อยู่ในบ้านที่ดี อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ก็จะช่วยส่งเสริมให้มีสุขภาพดี มีสติปัญญาดีมีความรู้สึกนึกคิดในทางที่ดี ตลอดจนสุขนิสัยและวินัยที่ดี

นิดดา หงษ์วิวัฒน์ (2541) ได้เสนอว่า การจัดสิ่งแวดล้อมให้มีระเบียบ จัดวางสิ่งของเป็นที่เป็นทาง จัดบ้านให้สะอาดไม่เลอะเทอะสกปรก และความมีระเบียบของพ่อแม่ในการจัดเก็บสิ่งของ ถ้า 2 สิ่งดังกล่าว อยู่ในมาตรฐาน เด็กก็เติบโตในสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน พร้อมกันนั้นจะสร้างความคุ้นเคยให้กับเด็กและมีรสนิยมที่มีมาตรฐาน ระเบียบมีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์มาก เพราะ ระเบียบทางกาย ทางสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างระเบียบในระบบความคิดได้ ผู้ที่มีความคิดที่เป็นระเบียบ จะสามารถมองปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างมีระบบ จะเป็นผู้มีประสิทธิภาพในการทำงาน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้านและบริเวณบ้านที่มีบรรยากาศและสภาพที่เป็นระเบียบจะช่วยพัฒนาวินัยให้เด็ก และพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคมต่อไปในอนาคต